GUČA GORA

Vitomir Lukić

Korekcija moje već legendarne slike o samostanu Guča Gora, vezane za zvučni dojam imena, za Andrićevu prozu, za spominjanja u raznim kontekstima.

Guča Gora, sa tim trbušastim stubovima koji drže niske, teške, rustično nezgrapne lukove – odmah doziva "fratarska vrimena", s neugodnim turskim posjetama, ujačkom upornošću, podrumima što mirišu na rakiju, kiseli kupus i zatvoreno obilje.

Napolju, dolje pod prozorima usred sićušne makete sela - konji vrhu žito. Žuta slama, suh aromatičan zrak, šušanj blagog jesenjeg sunca.

Groblje (Gelić), cvjetasti nadgrobnici kao u Jajcu. Kuda ide ta nit, ta avantura življa, vjere, umiranja, na brežuljcima od mutnog bogumilstva do danas? Groblje je na nekoj gradini. Zaobljene, travom pokrivene konture zidina i odgovor - možda na neko pitanje o postanju, o smislu ovog mog hodanja, pokrivene poveljom prošlosti.

Stari franjevac sa zbirkom "Poesia espanola" na stolu svoje sobe, gore na katu. "Le Monde", nagađanja o Andrićevu rođenju u nekom vagonu za čistačice, negdje među kolosjecima dolačke stanice. Otac? zbog kojeg podsmješljivo optužuju fratre:

– Kažu – veli gvardijan, mladi tihi čovjek – Krleža je kanonički sin, a Andrić franjevački. To s njegovim rođenjem treba raščistiti, da s nas skine teret.

– Posljednjih decenija ste neaktivni. U hrvatskoj literaturi nema genija.

Gvardijan se smije.

Mjedeni bareljef križnog puta na neprikladnoj banalno smeđoj podlozi. On guši zvuk tog čvrstog moderno koncipiranog puta preko Kalvarije života. Progovorit će punim izrazom kada grubu broncu stave na jasniju prirodnu pozadinu glačanog bračkog kamena.

Ručak gore. Ptice. Miris čistog drveta, popodne s okusom na dim iz badža, povici na konje. Ogromna scena tišine u kojoj će Lada prespavati poslije

ručka. Šetnja po samostanskoj "latifundiji", lijepom zelenom zaravanku pod djetelinom. Šta činiti za zemlju kad postane preteška vremenu?

Zaustavljanja u Docu i Vitezu.

Samostan i crkva, mislim da su sagrađeni 1858. ili tako nešto, vjerovatno na maloj vremenskoj distanci od crkve i župnog stana u Docu, gdje smo susreli Neimarevića i jednog malog, živahnog kapelana u civilu, koji je više podsjećao na nastavnika fiskulture u nekoj osmoljetki, nego na fratra.

Crkva uz samostan po nekom rustikalnom rasporedu prozora, malenih prema plohi fasade, s nejasnim lukovima na prisan način skučenim stilski neutralnim, a bliskim seoskoj nešto reprezentativnijoj gradnji, lijepo raspoređuje prostor iznutra onim što ima, a malo ima. I to se upravo drži na granici oskudice i prijatnog prostora, koji se tko zna kako zaustavio između slučaja i mjere, pa se fratri u Gučoj Gori dugo nisu usuđivali taknuti u njega, čak i kad im je i neki aspekat ili nepovoljan nagib svjetlosti potakao uvijek nazočnu sumnju kakva u čovjeku prebiva i prema najsavršenijim porecima.

Sad nešto kopaju unutra pravim kanalom, u kojem smo zatekli lijepo građenog dugokosog mladića studenta veterine, nogavica zasukanih do koljena, presijecaju poprečno prostor ispred oltara da naprave drenažu protiv vlage. Uz bočne zidove poslagane vreće cementa, daske, grede, lijepo ispilane kocke i ploče bijelog bračkog kamena, sve to još nejasno i kaosom ovog rasporeda suprotstavljeno nekom stanju koje je još zamisao na paus-papiru, tlocrtima, proračunima i neizvjesnosti, svakako ljepšoj od ovog stanja razrovane crkve, ružnih memljivo smeđih zidova.

Gvardijan i Džaja naizmjenice pričaju kako su tu mladu arhitekticu slučajno sreli u vlaku iz Zenice za Sarajevo, uspjeli je zainteresirati i više ne znam kako su je ubijedili da dođe ovamo, sve to vidi i prihvati sasvim neočekivan posao.

Namjerno sam iz priče o arhitektici izostavio dio epizode koji se tiče njenog noćenja u samostanu, ali to se doista desilo, jer se zadržala dokasno i nije bilo mogućnosti da se iste večeri vrati u Sarajevo, samo ovaj detalj kompoziciono nisam mogao uklopiti u dojam dok sam pratio kako kroz otvorene gornje prozore ulazi prosta dnevna svjetlost i slušao priču čas prihvaćenu od jednog, čas od drugog, pomiješanu sa cvrkutom ptica izvana.

Na fasadi su lijeva vrata, vjerovatno za toranj, bila napadno zazidana i to je, već na prvi pogled, pogađalo simetričnu ravnotežu s drugim istim takvim vratima desno, čiji je svod od mekog škriljca bio, izgleda, vrlo star. Kosa dnevna svjetlost s leđa dana koji je već ušao u lagodan nagib i stalno, kuda god se krećeš, sporedna svjetlost da pejzaž dubok, zelen, amfiteatralno raspoređen sa geometrijom žućkastih njiva i svijetlozelenih livada, sa selima po rubovima, odasvud gleda na otvorenu scenu mjesta po kojem se krećemo.

Zgrada je, ono što je ostalo od nje, za kat niža od prijašnjeg samostana, kakvoga znamo sa nekih starih fotografija i gravira, ili po jednom da li sugestivnom ili uobraženom opisu iz onog razdoblja franjevačkog reda, kada je

škola jedne zime, ne znam pouzdano godinu, prešla iz Kreševa na ovo mjesto. I to je zapisano u svim kronikama bosanskih franjevaca, osobito u povijesnici same škole, s onom pomnom deskripcijom nevažnih detalja koja izaziva pomisao na čednost.

U dvorištu su, pošto smo se opet vratili u četverokut bez jedne stranice, na čijoj se sredini nalazila česma - građa, majstori ravnaju lim na olucima, prolaze neki ljudi ne gledajući nas, zaokupljeni poslom. Ono krilo što prekida vezu sa budućom pinakotekom i knjižnicom, sada samo ostatak temeljnog zida od kamena, srušeno je pred kraj rata. Tu sam pljesnivu sjenku rata dotaknuo jednim pustim i tjeskobnim osjećanjem, kad sam, približavajući se od groblja, vidio dio zgrade odmah do ulazne kapije, urezan jednim krajem u brdo, sa zidom krzičavim od metaka, naročito gustim oko prozora, poput zaraznog osipa koji se najviše zgušnjuje kod otvora na tijelu. Na prozorima je prašnjavo staklo, ali kao da iza toga ništa nema.

Da se vratim groblju. Susret sa Gelićem, pa sve ono unatrag: dugokosi svetac u onim danima jezivog bezvlašća, kratak život na čijem je kraju stalo to tijelo bez odmora, zadrhtalo jedan trenutak prije trideset godina, između metka i čovjeka.

Taj čovjek je još negdje živ, tu u nekom selu, u nekoj župi i on je dio moje prošlosti, dok je ovaj tu dio zemlje. Šta imam od toga što bih želio da se sjetim njegovog lica i da li bih njime mogao ilustrirati pitanje o smislu vjere? U matematici se ništa ne mijenja ako dva broja iste vrijednosti međusobno zamijene mjesta. U moralnoj formuli, to je čitav smisao. A sad mislim, krckajući suhe travke pod nogama, tamo u daljini zalijepljeni za tlo glasovi i kravska zvona, kao slabašnim značenjem dopire do mene riječ svetac, sve što mijenja u onom trenutku u kojem je izgovorena u dijelu budućnosti zatim. Teško je naći prostor gdje bi se izgovorila ta riječ, a da joj se ne oduzme dostojanstvo. Takve prostore mi smo odavno već razorili, čak i u sebi samima.

Oštar rez na realnost. Djevojčica je upravo trčala rubom tratine iznad samostana i mahala nam uz povike. Na rastojanju pratio ju je gvardijan Drago, brižan i prezaposlen čovjek koji je sad izgledao kao da se igra.

I konačan, kao brižljivo odabran završni dojam: kadenca žutog navještaja jeseni, šum suhe slame na vršaju, lak smirujući miris dima i sve to povezano sporadičnim svijetlim nitima ljudskih glasova.

Volio bih, kad sljedeći put navratim u Guču Goru, da trenutak ostanem u prostoriji namijenjenoj za knjige, što sad u neredu poslagane u police i još neraspakirane iz sanduka, stoje pod prašinom gore na koru. Htio bih da ih dotaknem u policama s osjećajem prisne povezanosti i da pri tom pomislim: ovo je doista hram gdje se može mirno skrušiti u dvije religiozne misli: u misli moga stanja i u misli sve tugaljivije prošlosti.

19. rujna 1973.